

Tekstiler – tavs viden mellem hverdagsliv og politik

Af Kristine Holm-Jensen

Den tekstile verden i al sin mangfoldighed åbnede sig for mig, da jeg blev ansat på Textilforum¹ – en afdeling under Herning Museum for den tekstile kulturhistorie. Stedets rummer en stor samling genstande relateret til den tekstile verden og især til det midtjyske områdes tekstilindustri. Den historie afspejles i museets samlinger, hvor der bl.a. findes beklædning og stofprøver fra områdets virksomheder, samt en større samling af tekstilindustriens teknologi, herunder sy-, strikke- og spindemaskiner samt karteværker, væve, laboratorieudstyr med meget mere.

I den nuværende debat, hvor der bl.a. i kølvandet på Industriku­ltu­rens år 2007 har været fokus på industrihistorien, giver samlingernes tekstilindustrielle genstande god mening. De glider uden problemer ind i udstillingerne og indgår også i museets forskningsstrategi. Mere problematisk stiller det sig imidlertid med en anden hovedgren inden for samlingerne. Det drejer sig om de genstande, der er knyttet til de tekstile håndværk. Det er de genstande i samlingerne, der knytter sig til en række af landets gennem tiden fremtrædende håndarbejderlærere. Genstandene har tilhørt kvinder, der gennem 1900-tallet har opbygget deres egne private tekstilsamlinger til brug i håndarbejdsundervisningen i folke- og højskoler og på håndarbejds- og lærerseminarier. Der er tale om helt unikke og omfattende samlinger med genstande af teknisk set høj kvalitet. Tilsammen giver de et bredt billede af kvindernes virke som håndarbejds­lærere og på den rolle, håndarbejdet har spillet i undervisningen og dagliglivet for det tyvende århundredes kvinder.

Hvor unikke samlingerne end måtte være, står jeg imidlertid som inspektør med det problem, at det er vanskeligt at placere og aktivere håndarbejds­samlingerne i museets aktuelle udvikling, hvor meget energi helliges tekstilernes industrielle fortælling. Håndarbejds­samlingerne ser ikke umiddelbart ud til at være del af tekstilindustrien, idet det handler om en håndværkspræget produktion, samtidig kan de dog heller ikke placeres helt og holdent i en førindustriel håndværkstradition. Der er noget helt andet på spil. For at forstå, hvad der foregår, når især kvinder sætter sig til at hækle, brodere, strikke,

eller hvad de nu finder på at tage mellem hænderne, må der andre forståelsesrammer til.

I artiklen *Sofapuder og Klassekamp – En kulturdebat i Husflidsbevægelsen i 1890'erne* fra Folk og Kultur 1976 giver Carsten Hess et bud på en måde, hvorpå den håndværksprægede omgang med tekstiler kan forstås. Følgende indlæg tager udgangspunkt i Hess' artikel for med den i bagagen at behandle tekstilernes skiftende rolle i etnologien. Det vil især ske med henblik på, hvordan etnologien har forholdt sig til henholdsvis industrielt og håndværksfremstillet tekstil. Spørgsmålet er i sidste ende, om håndværk og industri kan opdeles så skarpt, som det ofte gøres inden for forskningen i tekstil kulturhistorie, og om de tekstile håndværk i sidste ende måske er knyttet tættere til den industrielle tekstilproduktion, end det umiddelbart lader til.

(Kvindelige) Etnologiske studier af tekstiler

Tekstilernes tilstedeværelse i etnologien må i stor udstrækning ses i forhold til fagets interesse for materialiteten. Det handler både om interessen for, hvordan tekstilerne er blevet til, og for hvordan de er blevet brugt. De har været betragtet som et materielt udtryk for kulturhistorien. Det er noget, som de fleste har haft erfaringer med, men som kun få har skrevet ned, så det er blevet gemt for eftertiden. Det er et stykke tavs hverdagsviden, som sjældent optræder som genstand for nærmere refleksion, selv om vi hele tiden er omgivet af tekstiler: på kroppen, i hjemmet, i bilen, i toget, i bussen, på kontoret eller hvor, vi end befinder os.

Tekstilerne har gennem tiden indtaget skiftende positioner i etnologien og folkelivsforskningen. Det kan diskuteres, om de nogensinde har været del af den kerneetnologiske forskning på universitetet. Det hænger måske sammen med, at faget i en lang årrække primært var domineret af mænd for hvem, det tekstile var synonymt med tandløse kvindenørklerier knyttet til hjemmet og langt væk fra det politiske liv. Tine Damsholt nævner i artiklen »*Tarvelighed og borgerdyd*« *Den patriotiske dragt i 1790'ernes Danmark* en lille anekdote fra sin studiestart på etnologi i 1981. Som nystartet kvindelig studerende blev man af de mandlige undervisere mødt med spørgsmålet: »[...] *hvorvidt vi også var såkaldte tekstilfinker, dvs. strikkede, plantefarvede, vævede og hvad der i øvrigt var populære sysler for kvinder med interesse for tekstil. Det gjorde vi selvfølgelig, men vi fandt hurtigt ud af at nedtone denne interesse på universitetet for at blive taget seriøst. Dragt og tekstil var kun et emne for kvinder og andre lavstatusgrupper, i hvert fald i øjnene på den del af forskerne, der magtfuldt bestemte dagsordenen.*«²

Carsten Hess' artikel om et tekstilt emne kunne derfor anskues som lidt af et særsyn. Et tilbageblik på den etnologiske faghistorie afslører imidlertid en lang række (også mandlige) etnologer og kulturhistorikere, der har arbejdet med og skrevet om tekstiler. Det har dog sjældent været personer knyttet til det faglige miljø omkring universitetet, derimod har det i højere grad været aktiviteter knyttet til museernes virke.

For nu blot at nævne et på ingen måde dækkende udpluk, så giver Troels Troels-Lund i *Dagligliv i Norden i det 1600 århundrede* en aktiv og nysgerrig beskrivelse af brugen af tekstiler. Værket beskriver blandt andet, hvordan tekstilerne blev brugt. Her får vi f.eks. et indblik i, hvordan de blev hængt op i beboelseshuset ved festlige såvel som sørgelige begivenheder. Senere, i 1930'erne, begav H.P. Hansen sig ud i det midtjyske landskab for at dokumentere de på det tidspunkt hendøende håndværksprocesser, som knyttede sig til hedens særlige livsbetingelser og erhvervsstruktur – herunder uldforarbejdning og hosebinding. I 1960'erne var godt en fjerdedel af Ole Højrup's *Landbokvinden, Rok og kærne – Grovbrød og vadmél* reserveret til uld- og hørforarbejdning. I samme periode var Ellen Andersen en aktiv forsker og skribent, blandt andet med *Danske bønders klædedragt* – en skitsering af beklædningens udformning, bestanddele og variationer.

Fælles for de mange studier er, at de primært beskriver tekstilerne ud fra en håndværkstradition. Industrielt fremstillet tekstil ofres derimod mindre opmærksomhed, selvom der også er knyttet en lang række erfaringer og kundskaber til de industrielt fremstillede tekstiler. Det gælder også for store dele af 1970'ernes etnologiske tekstilinteresse, som Hess' artikel kan ses som del af. Interesse for tekstile håndværk skal imidlertid i en vis udstrækning ses i lyset af den industrielle tekstilproduktion. Selvom det sjældent nævnes i beskrivelserne, ligger den som regel som en udtalt trussel mod de tekstile håndværk. Når H.P. Hansen i 1930'erne filmede en gammel enke i Sunds, der gjorde hoser efter gammel tradition, hentede optagelserne bl.a. deres legitimitet i, at det var håndværk, der var blevet skubbet ud i takt med, at tekstil- og trikotageindustrien i Herning voksede frem i anden halvdel af 1800'tallet.

Ægte dansk husflid – til pynt eller nytte

Der er flere grunde til at inddrage Hess' artikel i markeringen af Foreningen Danmarks Folkeminders 100 år. Bag tekstens tema, tekstilerne, gemmer sig spørgsmålet om folket og dets (gen)opdragelse. Det kan i den sammenhæng diskuteres, om ikke tekstens egentlige formål er at gøre opmærksom på håndværkets – her det tekstile håndværks, politiske liv.

I Hess optik bliver det politiske forstået som et kulturmøde mellem to samfundsklasser, på den ene side en overvejende borgerligt indstillet bestyrelse for Dansk Husflidsbevægelse og på den anden siden en gård- og husmandsklasse på vej op i samfundet. Det, konflikten kommer til at dreje sig om, er retten til at definere husflidens funktion og betydning.

Artiklen tager fat i en diskussion, der udfoldede sig i Dansk Husflidstiden i 1890'erne, og som ifølge Hess afspejler de kulturelle spændinger, Dansk Husflidsbevægelse, der var blevet etableret i 1873, på det tidspunkt var præget af. Debattens to hovedpersoner stammer fra forskellige samfundsgrupper: godsejerfruen Christine Hvass og håndarbejds lærerinde Annette Jensen med rødder i det sjællandske husmandsmiljø. Genstanden for debatten er hvilke former for husflidsarbejder, en landbokvinde egentlig bør beskæftige sig med. Det udmønter sig i spørgsmålet om, hvad det er nyttigt at beskæftige sig med, og hvad der må betragtes som formålsløst tidsspilde. I sidste ende er det to samfundsgrupper, der kæmper om retten til at definere, hvad der er husflidens rolle i et industrialiseret samfund.

Diskussionen indledes med et læserbrev af Christine Hvass, der i sin egenskab af dommer for de kvindelige arbejder ved husflidsudstillinger rundt om i landet beklager sig over alt for ofte at støde på arbejder, der ikke lever op til hendes definition på ægte dansk husflid. Ægte dansk husflid er for hende: »Vævning, Spind og Linnedsyning«. Derimod møder hun på udstillingerne »unyttige Broderier« og anden »Flitter og Pynt«³. Argumentet for at fremhæve »Vævning, Spind og Linnedsyning« henter hun bl.a. i sit arbejde for at fremme husmandsklassens kår. Målet er, at denne samfundsgruppe gennem husflidsbevægelsens virke igen skal lære at producere egne, solide varer til hverdagsbrug, sådan som befolkningen har gjort det før industrialiseringens tid. Herved får de holdbare produkter og falder ikke for fristelsen til at købe de nye industrifremstillede tekstiler af dårlig kvalitet. Det er ikke blot godt for den enkelte familie, men kan virke for højnelsen af samfundet som helhed.

Svaret fra Annette Jensens side rummer et oprør mod det, der i hendes øjne er en »selvbestaltet Myndighed« fra Husflidsforeningens side. Hun plæderer kraftigt for landbokvindernes ret til selv at bestemme, hvordan de har lyst til at arbejde med tekstiler. Hvis de har lyst til at lave tilsyneladende unyttige broderier, skal de have lov til det uden skelnen til, om det er nyttigt eller har en økonomisk værdi. Derimod skal glæden ved selv at frembringe et stykke håndarbejde være den drivende kraft. Det er et forsvar for husflid, som ikke nødvendigvis skal have et praktisk formål og for retten til selv at bestemme, hvad fritiden skal bruges til.

Kvalitetssans og frigørelse

Dansk Husflidsbevægelse var ledet af fremtrædende personer fra gods-ejerkredse, men den var i sit arbejde henvendt til især den jævne land-befolkning. Bevægelser, der ligesom den havde til formål at give den jævne befolkning bedre sans for kvalitet, fandtes der i samtiden flere af i ind- og udland.

Hess går ikke nærmere ind i dette forhold, men der er mange pa-rallerer til eksempelvis Arts and Craft bevægelsen i England. Den op-stod mod slutningen af det nittende århundrede med frontfigurer som skribenten John Ruskin (1819-1900) og William Morris (1834-1896), der var kunstner og designer. Bevægelsen fødtes som en reaktion på industrialiseringen. I kølvandet på den industrielle produktion fulgte i bevægelens øjne en stadig forringelse af kreativitet og traditionelt hånd-værk. Det blev af mange set som ensbetydende med, at samfundets også i moralsk og socialt henseende var i forfald. Bevægelsen var præget af en socialistisk tankegang. Dens mål var at styrke arbejderbefolkningens stilling ved at arbejde for at finde en mellemvej mellem det gode, kreative håndværk og den industrielle produktions maskiner. Derigennem kunne der skabes gode, solide produkter, der både var smukke og harmoniske. En målsætning, der samtidig var et opgør med viktoriatidens hang til historicistiske elementer i arkitektur og design.

På dansk grund var der udover Dansk Husflidsbevægelse flere bevæ-gelser, der arbejdede for at forbedre forskellige former for håndværk. Et andet eksempel er Bedre Byggeskik, stiftet i 1915 med det formål at arbejde for at højne kvaliteten i byggeriet. Også her var der både tale om æstetiske og håndværksmæssige kriterier. Der blev i den ånd gjort op med bl.a. cementstenen, tidens nye og billige, men meget lidt holdbare produkt, og det i nogles øjne svulstige smedejernsgitter, der bredte sig uden for de nye store landbrug. Det var en opdragelse til at bygge solidt, enkelt og rationelt. Et udfald af dette ses i mange af de statshusmandsbrug, der blev opført efter 1919-loven⁴.

Dansk Husflidsbevægelses opfordring til at satse på håndværkstra-dition og solid kvalitet lå i tråd med tidens diskussioner om hånd-værkstraditionernes stilling i et industrialiseret samfund. Det bygger på et inden for etnologien klassisk tema: definitionen af hvad, der er tradition for hvem. Fra ledelsen af Dansk Husflidsforening, som Fru Hvass repræsenterede, var der en forestilling om husflid som noget op-rindeligt, som landbobefolkningen tidligere havde bemestret, men som efter industrialiseringens indtog var ved at gå i glemmebogen. Når de ikke ville eller evnede at beskæftige sig med de gamle håndværksmæssige dyder, betød det i Fru Hvass' øjne, at de var på væk fra deres rødder.

Husflidsbevægelsens virke skulle imidlertid føre dem tilbage til deres oprindelige tilstand. Heri ligger genopdragelsen.

Med håndarbejds læreren Annette Jensen var sagen en anden. Hun befandt sig som del af den opkommende landbrugs- og husmandsklasse i en ny situation. Med demokratiets indførelse havde denne gruppe opnået rettigheder som borgere i samfundet og kæmpede for at blive betragtet på lige fod med øvrige grupper i samfundet. Her var der flere ting på spil, dels handlede det som omtalt ovenfor om retten til selvbestemmelse, dels om opbygningen af en ny selvbevidsthed.

I en søgen efter et nyt ståsted gjorde håndarbejds læreren Annette Jensen op med andre gruppers forsøg på at pålægge landbefolkningen en særlig tekstiltradition, f.eks. i form af vævning, spind og linnedsyning. Man søgte efter egne og nye måder at udtrykke sin selvbevidsthed på. Det handler således om magten til at definere sit eget ståsted. For landbobefolkningen var anden halvdel af 1800'tallet præget af en stor søgen. Højskolebevægelsen, skytte- og gymnastikforeningerne, forsamlingshusene, de religiøse vækkelser, husflidsbevægelsen og meget mere er udtryk for en samfundsgruppe, der stod midt i skabelsen af en ny identitet.

Forbrugerkultur og husflid

Spørgsmålet om hvorvidt, husflid skal være funktionelt eller må have karakter af kreativt tidsfordriv, er del af en større diskussion om bedømmelsen af industrielt fremstillet tekstil over for tekstil, der er resultat af en håndværksproces. Det gælder ikke blot for tekstil, men for håndværk i det hele taget. Den industrielle produktions fremmarch og stadige overtag i forhold til håndværkstraditionerne spillede en afgørende rolle. På tidspunktet for disputten i Dansk Husflidstidende befandt ikke blot Danmark, men hele Vesteuropa sig i en brydningstid. Den gamle bondekultur og dens traditioner var under afvikling. Andelslandbruget indvarslede industrialiseringen af det danske samfund.

Industrialiseringen indebar en bevægelse væk fra overvejende selvforsyning og i retning mod en *forbrugerkultur*. Den nye tids landmand producerede med salg for øje for at få råd til de nye, ensartede varer fremstillet på fabrik, mens det voksende landproletariat vandrede mod byen for at arbejde på fabrikkerne.

På det tekstile område var importeret bomuld og udviklingen af teknologien med til at ændre danskernes vaner. Teknologiens udvikling gik mod stadig mere effektive maskiner, som landhusmoderens væv og strikkepinde på ingen måde kunne hamle op med, når det kom til produktionsomkostninger. For mange kvinder blev det at dekorere de nye fabriksfremstillede tekstiler en yndet beskæftigelse, der ikke nødvendigvis

havde en praktisk funktion, men som kunne leve op til samtidens krav om at pynte boligen med stadig flere tekstiler. Det var den form for aktiviteter, Dansk Husflidsbevægelse gjorde op med.

Høsestrikk og klassekamp

Med sin artikel om diskussionen i 1890'ernes husflidsbevægelse får Hess anskueliggjort tekstilernes potentiale som et middel til at markere politisk ståsted. Denne optik anskueliggør, hvordan tekstiler, der ofte bliver opfattet som en tilsyneladende upolitisk, kvindelig hverdagsbeskæftigelse også er del af de politiske magtstrukturer. Det er ikke blot noget, der gjorde sig gældende i anden halvdel af 1800'tallet. Det gjaldt også for den tid, som Carsten Hess' artikel var en del af. På trods af de godt 80 mellemliggende år ses tekstilerne som politiske aktører i begge tider.

1970'erne og 1980'erne var præget af stor interesse for fremstilling af tekstiler efter traditionelle metoder. Det er den periode, Tine Damsholt også er inde på i sin artikel. Det skete bl.a. som en reaktion på samfundsudviklingen, ikke blot inden for datidens etnologi, men også i bredere dele af befolkningen. Tekstilinteressen må ses som del af en tid præget af store samfundsmæssige spændinger, bl.a. foranlediget af ungdomsoprøret, hvor en gruppe mennesker afsøgte grænserne for det herskende samfunds normer og traditioner. Men det skete også i lyset af de demografiske ændringer, der havde fundet sted i 1960'erne, hvor kvinderne gjorde deres indtog på arbejdsmarkedet. Samfundet gennemgik en velstandsstigning med et øget forbrug af industrielle produkter. På tekstilområdet havde efterkrigstidens eksperimenter for syntetiske fibre og en række teknologiske nyskabelser gjort det muligt at producere billigt og slidstærkt modetøj til de brede befolkningslag.

Ungdomsoprøret var et opgør med og frigørelse fra det stigende forbrug. Hjemmefremstilling af tekstiler udgjorde en del af oprøret. Det var både en frigørelse og en søgen tilbage mod det, der blev anset for en mere oprindelig måde at leve livet på. Det er en interesse for folkekultur, som også Folk og Kultur må ses som del af. Årbogen opstod som et medie, der skulle formidle forskningsresultater inden for de kulturhistoriske fag til lægmand.

I et opgør med de massefremstillede produkter, der af mange blev anset for fremmedgørende, blev der søgt tilbage til rødderne. Der blev kartet og spundet, farvet med plantefarver og strikket og vævet efter gamle håndværkstraditioner, og etnologerne stillede beredvilligt op med deres viden, der nu var i høj kurs.

Det var en udbredt opfattelse, at der lå et element af frigørelse fra forbrugertyranniet i det selv at fremstille sine tekstiler. Høsestrikken, tidens

revolutionære strik, er et eksempel på frigørende tekstiler. Det revolutionære lå i et opgør med de store garnfirmaer, der dikterede, at garn kun kunne erhverves sammen med bestemte, ofte vanskeligt udførlige strikemønstre. Det faldt sammen med introduktionen af garn, især bomulds-garn, fra Syd- og Mellemamerika i kraftige farver. Resultatet var hønsestriik i glade farver og simple mønstre, der netop markerede en frigørelse fra de vanskelige og påtvungne mønstre – og man kunne faktisk ikke lave fejl – det var hele princippet, at en fejl ikke var en fejl, men en kreativ nyskabelse. Helt revolutionært nok var det dog ikke for samtidens revolutionære mænd. Så da Kirsten Hofstætter, der kom til at stå som en af hønsestriikbevægelsens frontløbere, gik til forlaget Hanegal for at få udgivet en bog om temaet, var beskeden, at der ikke var plads til sådanne kvindesysler i den »rigtige« revolutionære bevægelse.

Lighedene mellem de to tider er for så vidt slående, når vi ser på, hvordan samtiden modtog de ihærdige opfordringer til at genoptage de gamle tekstile teknikker. For mens en gruppe aktive især kvinder, »men også mænd« i 1970'erne og 1980'erne vendte sig mod karter, rok og plantefarvning, steg danskernes samlede forbrug af masseproduceret beklædning fra udlandet. Ligesom de velmenende ledere af Dansk Husflidsbevægelse gennem karte og rok ville styrke landbobefolkning, der dog hellere ville brodere sofapuder og hækle.

Hess' artikel er et bud på, hvordan studier af kulturhistorien kan være en kvalificeret kommentar til samtidens dyrkelse af tidligere tiders husflid. Den viser, at fortiden ikke var stillestående, og at husfliden som begreb ikke er entydigt, men også tidligere har været genstand for debat. Hess' udspil skete i en samtid, hvor mange museer kom til at tjene den folkelige interesse ved at stille årtiers forskning i bl.a. tekstile håndværkstraditioner til rådighed for en bredere offentlighed. Ole Højrup's *Landbokvinden* blev eksempelvis nærmest hvermandseje. Samtidig var der dog, som også Tine Damsholt er inde på i sin artikel, ikke den store interesse for det tekstile inden for den del af etnologien, der var knyttet til universitetet.

Ind med sprog og ud med materialiteten

Oven på den udbredte tekstilinteresse i 1970'erne og 1980'ernes blev der med den såkaldt sproglige vending inden for især humanvidenskaberne forholdsvis stille omkring tekstilerne inden for etnologien. Den sproglige vending betød, at kultur i større eller mindre udstrækning blev set som sproglige systemer, med sproget og ikke materielle genstande som de betydningsbærende elementer. Interessen fra det tekstile koncentrerede sig især om tøj som tegn og symboler. Tøjet blev samtidig primært studeret

fra sin nutidsdimension som et middel til at kommunikere et bestemt budskab. Meget inspiration blev hentet i den franske teoretiker Michel Foucaults (1926-1984) magtanalyser. Ud fra en foucaultiansk optik ville diskussionen i Dansk Husflidstidende i 1890'erne kunne forstås ud fra kampen om magten til at definere, hvad der var god og nyttig husflid, og hvad der er unyttig og værdiløs husflid. Heri ligger vilje til viden i den forstand, at magt udgøres af retten til at definere et begreb.

Med fokus rettet mod tekstilernes betydning og de begrebsstrukturer, de indgår i, gled tekstilernes materialitet i form af produkter, processer og praksisser i baggrunden. Hvad tøjet var fremstillet af, hvordan og af hvem, blev mindre væsentligt, når det budskab, som bæreren af tøjet ønskede at sende, blev hovedsagen. Det gjaldt for håndværk såvel som industriprodukter.

Materialitetens tilbagekomst

I det nye årtusind har tekstilerne oplevet en fornyet interesse i etnologiske kredse. Det er i høj grad sket parallelt med og som del af fremvæksten af et nyt forskningsfelt inden for konsumtions- og modeforskningen, der i høj grad kan ses i lyset af det, der er blevet kaldt den materielle vending.

Centralt for den fornyede interesse for materialitet er det teoretiske felt omkring STS (Science Technology Society Studies) og ANT (Aktør Netværks Teori) studierne. STS er i etnologisk sammenhæng særlig blevet studeret gennem værker af englænderen John Law og hollandske Annemari Mol⁵. De har inden for bl.a. socialvidenskab og medicinske studier arbejdet med analyser, hvor der ikke på forhånd skelnes mellem materialiteten og det ikke-materielle. Herved ophæves den skelnen mellem at se tøjet som enten symbol eller materialitet. De skal anskues på samme niveau, hvilket åbner muligheden for igen i kulturanalysen at inddrage tekstilerne i deres materialitet. Dermed tages tekstilernes materialitet alvorligt, uden derved nødvendigvis at miste blikket for de betydningsdannelser, tøjet indgår i. Praksis er blevet det helt centrale begreb i ophævelsen af skellet mellem materialitet og symbol. Tekstiler er ikke noget, der ér, det er noget der gøres. Hvordan, et stykke tekstil skal forstås, afgøres af de processer, det indgår i. Det kan både være praksisser på fabrikken, i butikken, i en håndværksmæssig proces, eller når det bæres i det offentlige rum og derhjemme.

Den franske sociolog Bruno Latour er en anden central figur, der har spillet afgørende ind via sine ANT-studier. Han argumenterer i værket *We have never been modern* fra 1997 for, at verden ikke på forhånd skal inddeles i kategorier, men at kategorierne skabes kontinuerligt i praksis.

Det giver nye muligheder i relation til studiet af tekstiler og problemet med, at tekstiler ofte ender med at blive bedømt ud fra, om de er håndværk eller industri. Frem for på forhånd at lægge en adskillelse mellem håndværk og industri ned over empirien, kan der med ANT-studier skabes rum for analyser, der ikke som udgangspunkt skelner mellem de to kategorier.

At kunne se ud over tendensen til på forhånd at definere tekstil som håndværk eller industri er vigtig i en tid, hvor der fra officiel side er blevet arbejdet på at fremhæve den industrielle fortid. 2007 var udråbt til Industrikluturens år. Formålet var at øge befolkningens kendskab til den industrielle kulturarv. Det førte til mange aktiviteter om industrikultur på landets museer og universiteter. På Textilforum har aktiviteterne medført en øget interesse for den tekstilindustrielle fortid. Det har sin fordel, idet det er en vigtig og væsentlig del af fortiden, men samtidig må vi som museum blive ved med at bevare den kritiske stillingtagen til det politiske projekt, som tekstilerne og studiet af dem indgår i. For samtidig med, at tekstil i stigende grad bliver studeret som industri, står tekstile håndværk som strikning midt i en oplomstringstid.

Håndværk eller industri – never ending story

Den store udfordring for fremtiden ligger i at udvikle en analyse, der både kan tage højde for de tekstile håndværk og for tekstilindustrien. Skuer vi de godt og vel 120 år tilbage, som denne artikel har gjort, optræder de to begreber sjældent alene. Spørgsmålet er, om ikke de er hinandens forudsætning. Beskæftigelse med de tekstile håndværk sker ofte som en bekymring for, at håndværket er ved at forfalde eller uddø på grund af industrialiseringen, men samtidig sker der med jævne oplomstring i interessen for de tekstile håndværk som en mere eller mindre modreaktion på den industrielle produktion. Et håb og ønske for fremtidens forskning i tekstilernes forunderlige verden er derfor, at forholdet mellem håndværk og industri kan ses som en afhængighed snarere end som en adskillelse.

Noter

1 Textilforum er en afdeling under Herning Museum. Det er indrettet i den nu nedlagte Herning Klædefabrik og har til formål at formidle den tekstile kulturhistorie med hovedvægt på den tekstilindustri, der har rødder tilbage til områdets hosebinder- og hosekræmmertradition. 2 Damsholt 2003, s. 191 3 Alle citater i dette afsnit stammer fra Hess 1976, s. 97. 4 Steensberg 1964 5 Blandt andet *The body multiple –ontology in medical practice* (Mol 2002) og *A Sociology of Monsters: Essays on Power, Technology and Domination* (Law 1991)

Litteratur

- Damsholt Tine 2003: »*Tarvelighed og borgerdyd*« *Den patriotiske dragt i 1790'ernes Danmark*, i: Krag, Anne Hedeager (red.): *Dragt og magt*, Museum Tusulanum, Københavns Universitet.
- Hess, Carsten 1976: »Sofapuder og Klassekamp – En kulturdebat i Husflidsbevægelsen i 1890'erne«, i: *Folk og Kultur* 1976, s. 96-120
- Højrup, Ole 1966: *Landbokvinden – Rok og kærne, Grovbrød og vadmæl*, Nationalmuseet
- Latour, Bruno 1997 (1991): *We have never been modern*, Prentice Hall, Cornwall
- Law John 1991: *A Sociology of Monsters: Essays on Power, Technology and Domination*, Routledge London
- Mol, Annemarie 2002: *The body multiple –ontology in medical practice*, Duke University Press
- Steensberg, Axel 1964: »Bebyggelse og landskab«, i: *Dagligliv i Norden i det nittende og tyvende århundrede*, bind II, s. 649-684, Nyt Nordisk Forlag.

Summary

Textiles – tacit knowledge between everyday life and politics

With a point of departure in Carsten Hess's article »Sofapuder og Klassekamp – en kulturdebat i Husflidsbevægelsen i 1890'erne« (Sofa cushions and class struggle – cultural debate in the home crafts movement in the 1890s) from *Folk og Kultur* 1976 the article describes the changing roles of textile research in cultural research. Interest in the world of textiles is greatly influenced by a dichotomy between seeing textiles either as an element in and a product of a craft process, and seeing them as an industrial product. Often implicit in this division is a set of value judgements on crafts and industry respectively. On the one side, the craft textiles have been viewed as more authentic than industrially produced textiles; on the other working with textile crafts has been viewed as apolitical 'pottering'.

With a background in Hess's views, the article raises the issue of whether crafts and industry can be as sharply distinguished as is often the case in research on the cultural history of textiles, and whether in the final analysis the textile crafts are perhaps linked more with industrial textile production than they seem superficially, and therefore also involve a political potential. This is done partly by discussing Hess's example, the Danish Home Crafts movement of the 1890s and partly with the aid of the Danish feminist *hønsestrik* (literally 'hen-knitting') movement of the 1970s.

Veninder på tur

Indkøb er blevet en udpræget social aktivitet – men det er stadig mest pigerne, som gør det sammen.